

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 marca 2025 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Frańczak (przewodniczący)

SSN Halina Kiriło (sprawozdawca)

SSN Zbigniew Korzeniowski

w sprawie z odwołania S. R.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Rzeszowie

o rekompensatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w dniu 27 marca 2025 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie

z dnia 2 marca 2023 r., sygn. akt III AUa 394/22,

**uchyła zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w Rzeszowie do ponownego rozpoznania i
orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Halina Kiriło Jolanta Frańczak Zbigniew Korzeniowski

[SOP]

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 23 września 2020 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Rzeszowie odmówił wnioskodawczyni S. R. prawa do rekompensaty przyznawanej w związku z utratą możliwości nabycia prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze dla osób, które nie nabędą prawa do emerytury pomostowej.

S. R. złożyła odwołanie od powyższej decyzji. W uzasadnieniu odwołania podniosła, że w okresie od dnia 19 lutego 1993 r. do dnia 28 stycznia 2009 r. świadczyła pracę szczególnie obciążającą narząd wzroku i wymagającą precyzyjnego widzenia.

W odpowiedzi na odwołanie organ rentowy podtrzymywał stanowisko zawarte w decyzji, argumentując, że sporna rekompensata, przyznawana w formie dodatku do kapitału początkowego, nie przysługuje osobie, która nabyła prawo do emerytury na podstawie przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Wnioskodawczyni, która nabyła prawo do wcześniejszej emerytury w 2010 r., po ukończeniu wieku 55 lat, nie udowodniła 15 lat pracy w warunkach szczególnych.

Wyrokiem z dnia 22 lutego 2022 r. Sąd Okręgowy w Rzeszowie zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że przyznał wnioskodawczyni S. R. prawo do rekompensaty poczynając od dnia 10 września 2020 r. oraz stwierdził brak odpowiedzialności organu rentowego za nieustalenie ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania decyzji, a nadto zasądził od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Rzeszowie na rzecz odwołującej się kwotę 180 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego z ustawowymi odsetkami za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego za czas od dnia uprawomocnienia się niniejszego orzeczenia do dnia zapłaty.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że S. R., urodzona w dniu [...] 1953 r., nie miała przyznanej emerytury z tytułu wykonywania pracy w warunkach szczególnych. Prawo do wcześniejszej emerytury nabyła w związku z osiągnięciem wieku 55 lat oraz posiadaniem stażu składkowego i nieskładkowego w wymiarze ponad 37 lat. W dniu 16 marca 2010 r. wystąpiła do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. z wnioskiem emerytalnym, do którego dołączyła dokumenty dotyczące przebiegu jej zatrudnienia, w tym zaświadczenie o zatrudnieniu w B. S. w D. w okresie od dnia 1 grudnia 1972 r. do dnia 30 marca 2010 r. na stanowiskach likwidatora, kontystki, referenta,

księgowego, starszego księgowego, głównego księgowego i specjalisty. Decyzją z dnia 23 marca 2010 r. organ rentowy przyznał wnioskodawczyni prawo do emerytury od dnia 1 marca 2010 r. Do ustalenia podstawy wymiaru świadczenia przyjęto wynagrodzenie, które stanowiło podstawę wymiaru składek z 10 lat kalendarzowych, to jest od dnia 1 stycznia 1991 r. do dnia 31 grudnia 2000 r. Wskaźnik wysokości podstawy wymiaru wyniósł 165,47%, a wysokość emerytury określono na 4.495,34 zł. Następnie, wnioskiem z dnia 8 kwietnia 2014 r., S. R. domagała się przyznania emerytury z rekompensatą. Decyzją z dnia 22 maja 2014 r. organ rentowy przyznał wnioskodawczyni emeryturę od dnia 1 kwietnia 2014 r. zgodnie z zasadami określonymi w art. 26 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, a jednocześnie wydał decyzję odmowną w zakresie ustalenia prawa do doliczenia rekompensaty.

Wnioskiem z dnia 10 września 2020 r. S. R. zwróciła się do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych o ponowne przeliczenie emerytury i zaliczenie okresów pracy w warunkach szczególnych. Do wniosku dołączyła zaświadczenie B. S. w D. z dnia 4 września 2020 r. na okoliczność zakwalifikowania pracy ubezpieczonej jako pracy szczególnie obciążającej narząd wzroku i wymagającej precyzyjnego widzenia. Decyzją z dnia 23 września 2020 r. organ rentowy odmówił wnioskodawczyni prawa do rekompensaty. Decyzja ta stanowi przedmiot zaskarżenia w niniejszej sprawie.

Na okoliczność charakteru pracy S. R. wykonywanej w okresie zatrudnienia w B. S. w D. (przednio B. S. N.) powołany został biegły sądowy z zakresu BHP. Biegłemu zlecono ustalenie, czy charakter pracy wnioskodawczyni w okresie od dnia 19 lutego 1993 r. do dnia 28 stycznia 2009 r. uzasadnia stwierdzenie, że pracowała ona przy obsłudze elektronicznych monitorów ekranowych, czy prace te szczególnie obciążały narząd wzroku i wymagały precyzyjnego widzenia oraz czy zasadnie B. S. w D. zakwalifikował zatrudnienie odwołującej się w wyżej wymienionym okresie jako pracę w szczególnych warunkach wykonywaną stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, wydając zaświadczenie z daty 4 września 2020 r.

Na podstawie wniosków opinii biegłego Sąd stwierdził, że pracę wykonywaną przez S. R. w okresie od dnia 19 lutego 1993 r. do dnia 28 stycznia 2009 r. w B. S. w D. należy zakwalifikować jako pracę wykonywaną stale i pełnym wymiarze czasu bezpośrednio przy obsłudze kineskopowych monitorów ekranowych. Była to praca szczególnie obciążająca narząd wzroku i wymagająca precyzyjnego widzenia, o

której mowa pod poz. 5 działu XIV wykazu A stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43; dalej jako rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r.).

Zakład Ubezpieczeń Społecznych złożył do opinii zarzuty. Wnosił o uzupełnienie postępowania dowodowego, przez zobowiązanie B. S. w D. do wyjaśnienia, jakim sprzętem komputerowym dysponował w spornym okresie oraz przy jakich monitorach ekranowych pracowała wnioskodawczyni w poszczególnych przedziałach czasu. Organ rentowy domagał się też dopuszczenia dowodu z akt sądowych o sygn. IV U 401/20 i IV U 354/20 oraz sporządzenia opinii uzupełniającej przez biegłego z zakresu BHP.

W ocenie Sąd pierwszej instancji, kwestią zasadniczą do przesądzenia pozostawało zbadanie, czy ubezpieczona rzeczywiście posiada 15 - letni staż pracy w warunkach szczególnych uprawniający do spornej rekompensaty. Cały zgromadzony w sprawie materiał dowodowy (w tym opinia biegłego z zakresu BHP) pozwolił na ustalenie, że odwołująca się w okresie od dnia 19 lutego 1993 r. do dnia 28 stycznia 2009 r. wykonywała pracę kwalifikowaną jako praca w warunkach szczególnych na podstawie powołanego wyżej rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. Stała i w pełnym wymiarze czasu wykonywała prace szczególnie obciążające narząd wyroku i wymagające precyzyjnego widzenia. Jej praca polegała między innymi na prowadzeniu rozliczeń, grupowaniu przelewów na poszczególne banki, wykonywaniu przelewów do odpowiednich banków, kontrolowaniu stanu kasy i zajęć komorniczych. Wnioskodawczyni przez cały czas pozostawała przed monitorem ekranowym, na którym widniały dokonywane operacje i wpisywane dane podlegające dokładnej kontroli.

Odwołująca się pracowała wyłącznie przy użyciu komputera z monitorem monochromatycznym Amcom AM-1423v 2 CRT marki [...] 386 SX/33, nieposiadającym żadnych zabezpieczeń, wchodzącym w skład stacjonarnego zestawu komputerowego. Obsługiwała system księgowy pracodawcy. Tym samym komputer wraz z monitorem wykorzystywany był do wszystkich zadań powierzonych

wnioskodawczyni, przez co najmniej 8 godzin dziennie a także w godzinach nadliczbowych oraz w weekendy.

Już w trakcie zatrudnienia ubezpieczona zmagła się z bólem oczu, a w chwili obecnej diagnozuje się u niej wadę narządu wzroku plasującą się w granicach + 6,75 do czytania, a do widzenia w dal + 4 i + 3.75. Z zeznań odwołującej się wynika, że do wykonywania pracy w spornym okresie precyzyjne widzenie było konieczne, ponieważ wymagało wpatrywania się w monitor ekranowy starej generacji, aby na przykład prawidłowo odczytać cyfry. Margines błędu był niedopuszczalny, gdyż pociągał za sobą bardzo dużo negatywnych konsekwencji (jedna pomyłka implikowała szereg kolejnych, następujących po sobie nieprawidłowości). Wnioskodawczyni ponosiła zaś odpowiedzialność finansową, jak również odpowiedzialność za pozostałych pracowników banku.

W toku postępowania dowodowego nie dowiedziono, aby monitory starszej generacji były kiedykolwiek wymieniane oraz aby powołanie S. R. na stanowisko członka zarządu banku miało jakikolwiek wpływ na rodzaj wykonywanych przez nią zadań. Co symptomatyczne, wraz ze ścieżką awansu odwołującej się, zakres jej obowiązków służbowych nie był uszczuplany, a wręcz przeciwnie - dochodziły do niego co raz to nowe, dodatkowe czynności. W świetle zgromadzonego materiału dowodowego brak było podstaw do stwierdzenia, że wnioskodawczyni wykonywała inne czynności, które nie miały związku ze świadczeniem pracy przed monitorem ekranowym. Zarówno opinia biegłego, jak i zeznania świadka oraz samej odwołującej się wykluczają, aby w spornym okresie wnioskodawczyni wykonywała także takie czynności, które nie mogą zostać zakwalifikowane jako prace świadczone w warunkach szczególnych. Ubezpieczona zaprzestała zatrudnienia z uwagi na upośledzenie narządu wzroku i trudności w realizacji obowiązków służbowych.

Sąd Okręgowy uznał, że uzyskanie przez S. R. prawa do emerytury w związku z osiągnięciem wieku emerytalnego, nieskorzystanie przez nią z prawa przejścia na emeryturę w wieku obniżonym z tytułu wykonywania pracy w warunkach szczególnych, który to staż pracy ustalono w niniejszym postępowaniu, uzasadnia przyznanie ubezpieczonej zwiększenia świadczenia w formie rekompensaty.

Sąd Apelacyjny w Rzeszowie wyrokiem z dnia 2 marca 2023 r. oddalił apelację organu rentowego od powyższego orzeczenia.

W ocenie Sądu drugiej instancji, Sąd Okręgowy rozpoznał sprawę prawidłowo i starannie, przeprowadzając właściwie postępowanie dowodowe, a ocena zebranego materiału zasługuje na aprobatę.

Bezsporne jest, że S. R. nabyła prawo do emerytury w wieku powszechnym i nie korzystała z możliwości przejścia na emeryturę przy wieku obniżonym z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze.

Z przesłanej dokumentacji pracowniczej wynika, że w okresie od dnia 19 lutego 1993 r. do dnia 28 stycznia 2009 r. S. R. była zatrudniona w B. S. na stanowiskach kolejno: głównej księgowej, głównej księgowej jednocześnie z wykonywaniem funkcji członka zarządu, a następnie specjalisty. Dokumenty potwierdzają, że zadania ubezpieczonej związane były z bezpośrednią obsługą komputera. W aktach sprawy znajduje się zaświadczenie pracodawcy z dnia 4 września 2020 r. stwierdzające wprost, że wnioskodawczyni wykonywała prace na stanowiskach wymienionych w wykazie A dziale XIV poz. 5 rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. jako prace szczególnie obciążające narząd wzroku i wymagającą precyzyjnego widzenia - w kartografii, montażu mikroelementów wymagającego posługiwania się przyrządami optycznymi oraz przy obsłudze elektronicznych monitorów ekranowych.

Przeprowadzone postępowanie dowodowe pozwoliło na jednoznaczne ustalenie, że prace wykonywane przez ubezpieczoną w okresie od dnia 19 lutego 1993 r. do dnia 28 stycznia 2009 r. były pracami w szczególnych warunkach. Sąd Apelacyjny odniósł się do zeznań świadka B. K., która pracowała wspólnie z odwołującą się przez okres 30 lat. Świadek zeznała, że korzystała z wnioskodawczynią z komputerów z monitorem kineskopowym CRT, który wchodził w skład stacjonarnego zestawu komputerowego systemu DefBank. W zasadzie wszystkie zadania wykonywane były z wykorzystaniem tego sprzętu. Poszczególne dane trzeba było wprowadzić do systemu ręcznie, a następnie sprawdzić ich poprawność. Monitor nie posiadał wbudowanych osłon chroniących wzrok, a ekran monitora był rażący i jaskrawy. Czas pracy, w którym wykonywane były czynności przy użyciu komputera, wynosił co najmniej 8 godzin dziennie, a bardzo często świadek i odwołująca się pozostawały w pracy dłużej, albowiem nie mogły zostawić niedokończonych zadań na dzień następny. Wnioskodawczyni jako główna księgowa

musiała konfigurować konta, dopisywać odsetki, obliczać rezerwy obowiązkowe, sprawdzać te wyliczenia, wyliczać dopłaty z budżetu, analizować stan lokat. Była odpowiedzialna za prowadzenie ewidencji kont i rachunków bankowych oraz prowadzenie dokumentacji dotyczącej zajęć egzekucyjnych w stosunku do rachunków osób fizycznych, a także za sprawozdania finansowe. Wszystkie czynności wykonywane były przy użyciu komputera z monitorem kineskopowym CRT. Odwołująca się zeznała zaś, że od monitorów nie odchodziła cały dzień, wszystko trzeba było zrobić ręcznie, przy czym precyzyjne widzenie było niezbędne do wykonywania pracy. S. R. pracowała wyłącznie przy użyciu komputera z monitorem monochromatycznym Amcom AM-1423v 2 CRT marki [...] 386 SX/33, nieposiadającym żadnego zabezpieczenia. W toku postępowania nie wykazano, by monitory starszej generacji były kiedykolwiek wymieniane. To zaś, że wnioskodawczyni została członkiem zarządu banku, nie miało żadnego wpływu na zakres jej obowiązków, który wraz z awansem ulegał rozszerzeniu, a nie uszczupleniu. Zarówno zeznania świadka i wnioskodawczyni, jak i opinia biegłego z zakresu BHP wskazują, że praca odwołującej się była wykonywana w szczególnych warunkach. Biegły jednoznacznie stwierdził, że zakres zadań wnioskodawczyni nie zmienił się, mimo zmiany nazewnictwa stanowisk i zakresu czynności. Praca odwołującej się polegała tylko i wyłącznie na obsłudze monitora ekranowego, gdyż jej podstawowym zadaniem była szeroko pojęta obsługa bankowego systemu informacyjnego. Taki charakter wykonywanych obowiązków pozwala na uznanie tej pracy za pracę przy obsłudze elektronicznego monitora ekranowego, szczególnie obciążającej narząd wzroku i wymagającej precyzyjnego widzenia.

Organ rentowy wniósł skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie, zaskarżając orzeczenie w całości i opierając skargę na podstawie naruszenia prawa materialnego: art. 21 ust. 1 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (jednolity tekst: Dz.U. z 2024 r., poz. 1696) w związku z § 2 ust. 1 oraz § 4 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze i pkt 5 działu XIV wykazu A stanowiącego załącznik do tego rozporządzenia, przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie prowadzące do uznania, że odwołująca się spełniła wszystkie warunki do nabycia

prawa do rekompensaty, w tym legitymuje się wymaganym stażem pracy w warunkach szczególnych, co stanowi konsekwencję nieuzasadnionego zaliczenia do stażu pracy okresu jej zatrudnienia w B. S. w D. od dnia 19 lutego 1993 r. do dnia 31 grudnia 2008 r. na stanowisku głównej księgowej, członka zarządu oraz specjalisty księgowo-rachunkowego.

Mając na uwadze powyższe, organ rentowy wniosł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości oraz zmianę wyroku Sądu Okręgowego w Rzeszowie z dnia 22 lutego 2022 r., sygn. akt IV U 1356/20, przez oddalenie odwołania i zasądzenie od wnioskodawczyni na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych kosztów postępowania kasacyjnego oraz kosztów postępowania przed Sądami pierwszej i drugiej instancji według norm przepisanych.

W sprawie nie wniesiono w terminie odpowiedzi na skargę kasacyjną.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zasługuje na uwzględnienie.

Na wstępie rozważań należy podkreślić, że z mocy art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw; w granicach zaskarżenia bierze jednak pod rozagę nieważność postępowania. W myśl art. 398³ § 1 k.p.c., skarga kasacyjna może być oparta na podstawie naruszenia prawa materialnego przez błędną jego wykładnię i niewłaściwe zastosowanie (pkt 1) oraz na podstawie naruszenia przepisów postępowania, jeżeli uchybienia te mogły mieć wpływ na wynik sprawy (pkt 2). Zgodnie z utrwalonym w judykaturze poglądem, pod pojęciem podstawy skargi kasacyjnej rozumie się zaś konkretne przepisy prawa, które zostały w niej wskazane z jednoczesnym stwierdzeniem, że wydanie wyroku nastąpiło z ich obrazą.

W rozpoznawanej sprawie uzasadnione są zarzuty naruszenia prawa materialnego przy ferowaniu zaskarżonego wyroku.

Godzi się przypomnieć, że S. R. wywodzi swoje roszczenia do przedmiotowej rekompensaty z art. 21 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (jednolity tekst: Dz.U. z 2024 r., poz. 1696), zgodnie z którym rekompensata przysługuje ubezpieczonemu, jeżeli ma okres pracy w szczególnych warunkach lub

w szczególnym charakterze w rozumieniu przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS, wynoszący co najmniej 15 lat (ust. 1), a nie nabył prawa do emerytury na podstawie przepisów tej ostatniej ustawy (ust. 2).

W świetle powołanego przepisu, układ warunkujący powstanie prawa do rekompensaty obejmuje zatem następujące kryteria: 1) utratę przez ubezpieczonego możliwości przejścia na wcześniejszą emeryturę w związku z wygaśnięciem po dniu 31 grudnia 2008 r. – w stosunku do ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r. a przed dniem 1 stycznia 1969 r. – podstawy normatywnej przewidującej takie uprawnienie; 2) niespełnienie przez ubezpieczonego warunków uprawniających go do emerytury pomostowej na zasadach wynikających z ustawy o emeryturach pomostowych; 3) legitymowanie się przez ubezpieczonego co najmniej 15-letnim okresem pracy w szczególnych warunkach lub pracy w szczególnym charakterze w rozumieniu ustawy o emeryturach i rentach z FUS, a więc pracy, o jakiej mowa w art. 32, art. 33, art. 39, art. 40 lub art. 50c tejże ustawy; 4) nieuzyskanie przez ubezpieczonego prawa do emerytury według zasad przewidzianych w ustawie o emeryturach i rentach z FUS.

W myśl art. 23 ustawy o emeryturach pomostowych, ustalenie rekompensaty następuje na wniosek ubezpieczonego, zaś sama rekompensata przyznawana jest w formie dodatku do kapitału początkowego, o którym mowa w przepisach art. 173 i art. 174 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

Istotą niniejszego sporu jest rozstrzygnięcie, czy ubezpieczona S. R. stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywała pracę w szczególnych warunkach wymienioną w pod poz. 5 działu XIV wykazu A stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. Pod pozycją tą wymienione są prace szczególnie obciążające narząd wzroku i wymagające precyzyjnego widzenia – w kartografii, montażu mikroelementów wymagającego posługiwania się przyrządami optycznymi oraz przy obsłudze elektronicznych monitorów ekranowych.

W świetle powyższego unormowania uprawnienie do emerytury w wieku obniżonym nabywała osoba wykonująca prace szczególnie obciążające wzrok i wymagające precyzyjnego widzenia, przy czym chodzi o prace wykonywane w enumeratywnie wymienionych dziedzinach: w kartografii, montażu mikroelementów wymagających posługiwania się przyrządami optycznymi oraz przy obsłudze

elektronicznych monitorów ekranowych. Analiza przepisu prowadzi do wniosku, że zasadnicze znaczenie przy kwalifikowaniu pracy w szczególnych warunkach ma to, czy praca była wykonywana przy obciążeniu wzroku i czy wymagała precyzyjnego widzenia. Obie te cechy powinny wystąpić kumulatywnie. Oczywiste jest, że właściwości te pozostają w relacji interferencyjnej. Nie można też pominąć, że kwalifikacja wystąpienia wskazanych czynników ma wymiar ocenny. Do takiej konkluzji uprawnia posłużenie się terminem "szczególnie". Oznacza to, że prawodawca wartościuje prace obciążające narząd wzroku i wymagające precyzyjnego widzenia. Obie te właściwości muszą wystąpić w stopniu kwalifikowanym. W zindywidualizowanym stanie faktycznym zachodzi zatem konieczność przesądzenia, czy wykonywana praca szczególnie obciążała narząd wzroku i wymagała precyzyjnego widzenia, czy też cechy te wystąpiły, jednak nie w natężeniu "szczególnym". Właściwość ta nawiązuje do pojęcia pracy o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagającej wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia, o której mowa w art. 32 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 8 marca 2010 r., II UK 236/09, LEX nr 599770; z dnia 16 kwietnia 2013 r., II UK 236/12, LEX nr 1318205).

Co do wymienionych w przepisie prac przy obsłudze elektronicznych monitorów ekranowych w judykaturze wyjaśniono, że nie chodzi o samo posługiwanie się komputerem na stanowisku pracy (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 19 września 2007 r., III UK 38/07, OSNP 2008 nr 21-22, poz. 329; z dnia 8 marca 2010 r., II UK 236/09, LEX nr 599770; z dnia 13 czerwca 2012 r., II UK 319/11, LEX nr 1229814; z dnia 18 listopada 2014 r., II UK 45/14, LEX nr 1567475; z dnia 17 grudnia 2014 r., I UK 171/14, LEX nr 1621324; z dnia 13 czerwca 2017 r., III UK 160/16, LEX nr 2329018). Brak jest bowiem pozytywnej regulacji normatywnej, która *ex definitione* pozwalałaby przyjąć, że każda praca w pełnym wymiarze czasu na stanowisku wyposażonym w monitor ekranowy jest pracą w szczególnych warunkach w rozumieniu powołanego przepisu. Takiej kwalifikacji prawnej podlega jedynie praca przy obsłudze elektronicznych monitorów ekranowych, jeżeli oddziaływa na wzrok pracownika i wymaga precyzyjnego widzenia, bo z tej przyczyny została ujęta w wykazie prac szczególnie szkodliwych na podstawie

dotychczasowych przepisów. Chodzi wszak o pracę o znacznej szkodliwości i uciążliwości, co powinno pozostawać w związku z określoną czynnością polegającą na obsłudze, a nie tylko na posługiwaniu się w pracy elektronicznym monitorem ekranowym. Przy powszechnym posługiwaniu się komputerami w pracy na wielu różnych stanowiskach, odmienna interpretacja tego przepisu prowadziłaby do zatarcia różnic między pracą w szczególnych warunkach i pracą, w której pracownik posługuje się komputerem. O pracy związanej z obsługą elektronicznych monitorów ekranowych mowa jest także w § 7 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 1 grudnia 1998 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy na stanowiskach wyposażonych w monitory ekranowe (Dz.U. Nr 148, poz. 973). Przepisy tego rozporządzenia określają wymagania bezpieczeństwa i higieny pracy oraz ergonomii, jaki i organizacji pracy na stanowiskach wyposażonych w monitory ekranowe. Jednakże przepisów nawet tego rozporządzenia nie stosuje się do każdej pracy z systemem komputerowym (§ 3 rozporządzenia). Przykładowo nie odnoszą się one do systemów przenośnych nieprzeznaczonych do użytkowania na danym stanowisku pracy.

Jak zauważył Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 28 listopada 2018 r., II UK 367/17 (niepublikowanym), w okresie, w którym tworzony był wykaz A, wskazana poz. 5 działu XIV odnosiła się do monitorów starej generacji – kineskopowych, o niskiej rozdzielczości i to determinowało założenie prawodawcy, że praca z wykorzystaniem takich urządzeń wymagała precyzyjnego widzenia, co szczególnie obciążało wzrok. Postęp technologiczny w tej dziedzinie stopniowo powodował, że to założenie traciło na aktualności i w tej sytuacji konieczna stawała się ocena wykonywanej pracy przez pryzmat ponadstandardowego (stosunku do przeciętnej pracy przy komputerze) obciążenia wzroku. W związku z tym trafne jest spostrzeżenie, że poz. 5 działu XIV wykazu A nie ma na uwadze samego posługiwania się komputerem w pracy, lecz pracę szczególnie obciążającą narząd wzroku i wymagającą precyzyjnego widzenia przy obsłudze elektronicznych monitorów ekranowych.

Przenosząc powyższe na grunt rozpoznawanej sprawy, należy stwierdzić, że Sąd *meriti* prowadził postępowanie dowodowe w prawidłowym kierunku, dążąc do ustalenia, czy S. R. świadczyła stale i w pełnym wymiarze czasu pracę przy obsłudze

elektronicznych monitorów ekranowych. Sąd skonstatował, że wobec odwołującej się w całym spornym okresie spełnione zostały przesłanki pracy w szczególnych warunkach.

Poczynione ustalenia faktyczne, w tym sugestie co do konieczności skupienia uwagi podczas korzystania z komputera wyposażonego w monitor ekranowy, nie dają jednak wystarczających podstaw do zastosowania prawa materialnego, w szczególności przy uwzględnieniu utrwalonego poglądu orzeczniczego co do wyjątkowego charakteru prac objętych poz. 5 działu XIV wykazu A do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. Wypada podkreślić, że praca z użyciem monitora ekranowego nie może być *a priori* ani bezwarunkowo uznana za szczególne zatrudnienie, gdyż mogłoby to prowadzić do nieuprawnionej konstatacji, że każdy pracownik korzystający z monitora ekranowego nie tylko w pracy, ale najczęściej także powszechnie w innym środowisku, byłby zatrudniony w szkodliwych warunkach. Dlatego co do zasady praca z użyciem komputera nie jest uznawana za zatrudnienie w szczególnych warunkach dla celów emerytalnych (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 kwietnia 2013 r., II UK 236/12, LEX nr 1318205). Wyrażenia „obsługiwać”, „posługiwać się” albo „pracować” z pomocą komputera, semantycznie i funkcjonalnie mają inne znaczenie. Przepis pkt 5 nie ma na uwadze samego posługiwania się komputerem w pracy, lecz pracę szczególnie obciążającą wzrok i wymagającą precyzyjnego widzenia przy obsłudze elektronicznych monitorów ekranowych (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 8 marca 2010 r., II UK 236/09, LEX nr 599770 oraz z dnia 22 stycznia 2013 r., I UK 452/12, LEX nr 1555216).

Taki warunek był spełniony, jeżeli pracownik stale i w pełnym wymiarze czasu wykonywał szkodliwe lub uciążliwe prace szczególnie obciążające wzrok i wymagających precyzyjnego widzenia. „Niestale” świadczenie takiego uciążliwego zatrudnienia wyklucza dopuszczalność uznania spornej pracy za świadczoną w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze już wskutek niespełnienia przesłanki wykonywania owego zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 września 2007 r., III UK 38/07, OSNP 2008 nr 21-22, poz. 329).

Nie sposób uznać, że praca skarżącej na stanowiskach głównej księgowej, członka zarządu oraz specjalisty księgowo-rachunkowego polegała tylko na

obsłudze monitora ekranowego, a inne czynności właściwe dla pracy w zakresie księgowości miały charakter jedynie incydentalny, marginalny. Zasadnie poddaje się również w wątpliwość konstatację, że praca księgowej, w tym dokonywanie obliczeń matematycznych i zapisów księgowych, wymagało precyzyjnego a nie – jak słusznie wskazuje organ rentowy – „zwykłego” widzenia i uważności właściwej dla rodzaju wykonywanej pracy.

Jak ustalono w sprawie, wnioskodawczynię obejmował następujący zakres czynności i obowiązków służbowych: 1. ściśle przestrzeganie zasad zabezpieczenia mienia banku określonych w instrukcji i innych przepisach, przepisów regulaminu pracy, dyscypliny pracy i zachowania tajemnicy państwowej i służbowej, terminowego, prawidłowego i zgodnego z obowiązującymi przepisami wykonywania powierzonych czynności i obowiązków służbowych; 2. organizowanie i doskonalenie systemu wewnętrznej informacji ekonomicznej dostarczającej danych niezbędnych do planowania działalności, podejmowania prawidłowych decyzji gospodarczych oraz należytej kontroli i oceny wykonywania zadań; 3. zapewnienie prawidłowości, terminowości i zgodności sprawozdań finansowych z przepisami; 4. wyliczanie rezerw obowiązkowych oraz sprawdzanie prawidłowości wyliczeń, dopłat z budżetu a także wnioskowanie wysokości stóp procentowych /kredyty, oszczędności, r-ki bieżące/; 5. analizowanie stanu lokat banku w [...] oraz w uzasadnionych przypadkach korygowanie ich plus minus przez otwieranie nowych rachunków lokat, bądź likwidowanie; 6. kierowanie księgowością, a w szczególności odpowiedzialność za zorganizowanie: przyjmowania, sporządzania, obiegu i kontroli dokumentów w sposób zapewniający właściwy przebieg operacji gospodarczych, sprawne przeprowadzenie kontroli wewnętrznej oraz prawidłowe prowadzenie rachunkowości, prawidłowego i sprawnego prowadzenia rozliczeń pieniężnych, bieżącego i prawidłowego prowadzenia księgowości; 7. prowadzenie kontroli wewnętrznej legalności, rzetelności i prawidłowości prowadzenia operacji, udokumentowanie operacji, ewidencji zapisów w urządzeniach księgowych, wzajemnego uzgodnienia zapisów, przestrzegania zasad dyscypliny finansowej przy sporządzaniu i realizacji założeń finansowych - przeprowadzania okresowych analiz kształtowania się dochodów i kosztów; 8. kierowanie pracą podległych pracowników i opracowywanie zakresów czynności; 9. prowadzenie ewidencji kont i rachunków bankowych, a w

przypadku pisemnego upoważnienia pracownika do prowadzenia wymienionych ewidencji, kontrolowanie prawidłowości ich prowadzenia; 10. prowadzenie spraw z zakresu ubezpieczeń rzeczowych i osobowych; 11. prowadzenie rozliczeń z budżetem centralnym i terenowym; 12. prowadzenie dokumentacji dotyczącej zajęć egzekucyjnych w stosunku do rachunków osób fizycznych; 13. opracowywanie i aktualizowanie instrukcji obiegu dowodów księgowy; 14. prowadzenie akt banku; 15. akceptowanie dowodów wypłat których kwoty przekraczają górną granicę; 16. współpracowanie z organami samorządowymi BS, uczestniczenie w zebraniach grup członkowskich i Zebrań Przedstawiciel; 17. stałe podnoszenie kwalifikacji zawodowych; 18. zastępowanie dyrektora w czasie jego nieobecności; 19. wykonywanie innych obowiązków zalecanych przez dyrektora BS oraz wynikających z obowiązujących przepisów.

Odwołująca się, pełniąc funkcję Wiceprezesa Zarządu Banku Spółdzielczego w D., była umocowana do udzielania kredytów obrotowych i gotówkowych do kwoty 60 min zł. Ponadto wnioskodawczyni w pełni odpowiadała za prawidłowe funkcjonowanie podległych stanowisk pracowniczych, a od dnia 27 października 1999 r. dodatkowo pełniła funkcję administratora bezpieczeństwa informacji. Od dnia 21 października 2008 r. wnioskodawczyni posiadała umocowanie do wykonywania - łącznie z członkiem zarządu lub drugim pełnomocnikiem - szczególnych czynności wykonywanych w imieniu banku. Pracując na stanowisku specjalisty zespołu finansowo-księgowego S. R. wykonywała czynności określone odpowiednimi przepisami wydanymi przez Ministra Finansów, ustawy o rachunkowości oraz wewnętrznymi zarządzeniami i uchwałami wydanymi przez organy statutowe banku, do których to czynności należało w szczególności ściśle przestrzeganie: zasad zabezpieczenia mienia banku zgodnie z planem ochrony, przepisów regulaminu pracy, dyscypliny pracy, zachowania tajemnicy służbowej i ochrony danych osobowych, przestrzeganie przepisów bhp i p. poż., terminowego, prawidłowego i zgodnego z obowiązującymi przepisami wykonywania powierzonych czynności i obowiązków. Ponadto: dokonywanie okresowych analiz sytuacji ekonomiczno-finansowej banku, analizowanie ryzyka finansowego banku, analizowanie i projektowanie zmian struktury aktywów i pasywów banku oraz ich wycena,

współudział w opracowywaniu projektów planów finansowych, współudział w opracowywaniu zasad gromadzenia obsługi lokat i depozytów i inne.

Tak złożony zakres obowiązków, właściwy dla stanowisk kierowniczych, jakie piastowała ubezpieczona, skłania do poddania w wątpliwość konkluzji Sądu *meriti* o stałym świadczeniu przez odwołującą się pracy w warunkach szczególnych, to jest przy obsłudze monitora. Trafnie zauważa skarżący organ rentowy, że wnioskodawczyni w rzeczywistości wykonywała szereg prac administracyjno-biurowych związanych z pełnionym nadzorem i organizacją pracy innych osób, pełnioną funkcją administratora bezpieczeństwa (od dnia 27 października 1999 r.) czy Wiceprezesa Zarządu Banku, które nie wymagały użycia komputera, a jedynie analizy dokumentów, które nie miały formy elektronicznej. W konsekwencji wnioskodawczyni posługiwała się monitorem jedynie przy wykonywaniu swoich obowiązków pracowniczych księgowej.

Wypada także przychylić się do stanowiska skarżącego, że istotą wyodrębnienia w wykazie prac w warunkach szczególnych pracy przy obsłudze elektronicznych monitorów ekranowych jest uwzględnienie prac o znacznej szkodliwości dla zdrowia lub znacznym stopniu uciążliwości albo wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 września 2007 r., III UK 38/07, OSNP 2008 nr 21-22, poz. 329). Wskazuje na to kontekst stanowisk pracy wymienionych pod poz. 5, to jest kartografia, montaż mikroelementów wymagających posługiwania się urządzeniami optycznymi. Ponadto zatrudnienie takie powinno być wykonywane wyłącznie w podmiotach, w których obowiązują wykazy stanowisk pracy ustalone na podstawie dotychczasowych przepisów. We wcześniej ustalonych i dalej obowiązujących wykazach nie ma pozycji, która kwalifikowałaby pracę z użyciem komputera na stanowisku członka zarządu czy głównego księgowego jako zatrudnienie w szczególnych warunkach, ponieważ takiej kwalifikacji podlega wyłącznie szkodliwa praca przy obsłudze elektronicznych monitorów ekranowych, która jako szczególnie obciążająca wzrok pracownika została wymieniona w wykazie tego rodzaju prac.

W świetle wyżej przedstawionych argumentów, wykluczone jest zatem zaakceptowanie koncepcji Sądu *meriti*, że posługiwanie się w pracy komputerem

zaopatrzonym w monitor ekranowy obciążającym wzrok wnioskodawczynie, od której oczekiwano dokładność w obliczeniach matematycznych i zapisach księgowych, wystarczy do zaliczenia „pracy z komputerem” jako kwalifikowanego zatrudnienia o znacznej szkodliwości dla zdrowia lub o znacznym stopniu uciążliwości, uwzględnianego przy ustalaniu prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym, a wtórnie - prawa do rekompensaty wynikającej z ustawy o emeryturach pomostowych.

Mając powyższe na uwadze, orzeczono stosownie do art. 398¹⁵ § 1 oraz art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c.

[a.ł]